

ske prosvetne zveze, Rudolfa Scholtna, zveznega ministra za pouk in umetnost, Christofa Zernatta, deželnega glavarja, Michaela Ausserwinklerja, namestnika deželnega glavarja in Helmuta Woschitzja, župana občine Žrelec.

Daljši prispevek o Radišah, zgodovini kulturnega doma in Slovenskem prosvetnem Društvu Radiše je pripravil Tomaž Ogris.

Slovenskemu tekstu v prispevkih in pri podnapisih k fotografijam je dodan še nemški prevod, ki je informacijsko ena-

kovreden slovenskemu tekstu, čeprav vizualno (tipografija črk) morda ne daje te podohe.

Namen zbirke je predstavitev dvojezičnega okolja avstrijske Koroške in odkrivanje oblik dediščine, ki imajo iz preteklosti svoje nadaljevanje tudi v sodobnost. Prav v tem so njeni pobudniki videli svojevrsten izziv za raziskovalno delo z mladimi.

Tudi letos se obeta podobna publikacija za mesto Pliherk.

Lucija Horvat

JANJA ŽAGAR, OBLAČILNA KULTURA DELAVCEV V LJUBLJANI MED PRVO IN DRUGO SVETOVNO VOJNO.

Mladika, Ljubljana 1994, 159 strani.

ISBN 961-205-028-7

Časovno se je avtorica (etnologinja, kustodinja v Slovenskem etnografskem muzeju) omejila na čas med obema vojnama, krajevno pa na Ljubljano in njeno vplivno območje.

Knjiga obsega poleg uvoda in sklepne besede naslednja poglavja:

1. Raziskovanje obravnavane teme,
2. Delavstvo v Ljubljani med obema vojnoma,
3. Oblačilna moda,
4. Oblačenje delavcev in njihov odnos do oblačil.

Uvodoma avtorica opozarja, da je slovenska etnologija zaostajala v raziskovanju industrijskih naselij in mest vsaj dve desetletji, nato pa skuša podati pregled etnoloških obravnav delavske kulture v tuji in domači literaturi. Opozarja, da gre pri tem bolj za delavsko kulturo kot del kulture industrijske družbe (Maja Godina), nato pa poda še pregled domačih del iz oblačilne kulture in zlasti omenja avtorje: Angelosa Baša, Marijo Makarovič in Tanjo Tomažič. Poudarja, da se je oblačilna kultura delavskega sloja pojavila kot tema seminar-skih in diplomskih nalog na oddelku za etnologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani, da pa ni pomembna raziskovalna tema v smislu slovenske etnologije. Delavsko kulturo so bolj raziskovali v vzhodnoevropskih državah, npr. na Češkem v okviru Inštituta za etnologijo in folkloristiko (Mirjam Moravcová).

V 2. poglavju študija definira Ljubljano kot Veliko Ljubljano, ki je nastala z združitvijo okolice (Moste, Vič, Šiška, Štepanja vas, Ježica in Polje) s središčem, in razslojenost njenih prebivalcev v višji, srednji in nižji sloj. Zadnjemu so pripadali tudi delavci, ki so stanovali v predmestjih in v bližini obrtnih ter industrijskih obratov. Zemljepisno so bili različnega porekla, deloma rojeni v mestu, večinoma pa priseljeni iz bližnje in daljne okolice - najmanj iz vzhodne Slovenije, manj tudi iz zahodne (zaradi vpliva Trsta in Gorice). Slovensko delavstvo ni bila homogena skupina, še najbolj jo je določal gmotni položaj. Verske šege so gojili bolj iz navade kot iz verske gorečnosti, politično prav tako niso bili pretirano definirani. Splošna jim je bila težnja povzpeti se iz delavskega sloja. Način življenja je bil v glavnem dvojen: ali stalno stanovanje in zaposlitev ali oboje nestalno in iz tega izhajajoče posledice.

V poglavju Oblačilna moda podaja avtorica glavne zakonitosti mode, ki povezuje višje sloje in jih ločuje od nižjih. Širi se od zgoraj navzdol, od premožnih na revne, v sklenjenih valovih, in je neke vrste izenačenje okusa okolice. Obravnavano obdobje razdeli na čas do leta 1930 in čas po njem, in to izraziteje v ženski kot pa v moški modi. Do tega leta je bil lepotni ideal ženske "ženska kot deček": vitka, ozka, brez poudarjenih ženskih oblik, kratki lasje. Moški so bili bolj naravni, le ramena so bila širša. Ženske obline se začno bolj poudarjati oz. kazati proti letu 1940. Naš prostor je bil pod vplivom Avstrije (bluze, materiali), Francije (klobuki, večerne obleke, šivanje, svila), Anglije (moška oblačila), včasih so bili ti vplivi malo posebni (npr. štajerski dirndl). Modne informacije so prihajale prek revij, priročnikov, pozneje s konfekcijsko ali z osebnimi stiki ob potovanjih nekaterih obrtnikov.

Avtorica loči med modo in oblačilnim videzom, ki je pod vplivom mode, vendar pa odvisen od posameznikovega premoženja, starosti, poklica, kraja bivanja in je neke vrste individualni okus.

V poglavju Oblačilo kot predmet porabe je poudarjeno, da porabo določa denar in da je za obravnavani čas treba upoštevati kar dve gospodarski krizi (sreda 20-ih let in prva polovica 30-ih let), ko je bil delavčev zaslužek pod gospodarskim minimumom in je komaj zadoščal za hrano in stanovanje, "če mož ni pil in je žena bila varčna".

Študija postaja od tu dalje vse bolj konkretna in vse bolj osredotočena na predmet opisa. Tako navaja za obleko, da so delavci imeli obleko za "vsaj enkrat za preobleči" in eno praznično obleko, vendar mlajši tudi več; obleko so nosili zelo dolgo (plašči, kostimi in moške obleke od 5 do 20 let), največ so imeli cenenih delovnih oblačil, perila za preobleči poleg praznjega, podobno je bilo z obuvalom. Nabava je bila še zmeraj po potrebi, otroci so imeli prednost pred starši, starejši otroci pred mlajšimi, mož pred ženo; najmanj je kupovala ali nabavljala obleke žena, ki je bila nezaposlena. Avtorica zelo natančno prikazuje krojenje, šivanje in izdelovanje obutve ter cene teh storitev. Proti letu 1940 se je bolj uveljavila konfekcija, prodrla je kot darilo za razne priložnosti in postala predmet dediščine.

Zelo je zanimivo poglavje Oblačilo kot simbol, kjer je najprej definirana funkcija obleke, ki simbolizira po eni strani zaščito in varovanje, po drugi pa drugačnost od naravnega videza.

Obleka kaže, kam ljudje spadajo po kraju bivanja (mesto - podeželje), spolu (hlače - krilo), starosti (temno - svetlo), poklicu (delavec - profesor) ipd. Delavec je bil po položaju v družbeni hierarhiji med vaščanom in meščanom, združeval je lastnosti obojega, razlike pa ohranjal najbolj v obuvalu, pokrivalu in modnih dodatkih (ni imel večerne obleke, namesto cele srajce samo ovratnik ipd.). Delovne obleke še niso bile dovolj razvite; prevladovala so različne halje in predpasniki, ločili pa so se po tem, kako umazano delo so opravljali (npr. gradbinci nasproti grafičnim delavcem in različnim mojstrom).

Študija nas tudi informira o tem, v koliki meri je na Slovenskem delovala obleka kot simbol razredne in politične pripadnosti. Šlo je v glavnem za dodatke praznični obleki (za 1. majrdeča roža, kravata, trak, zaponka; podobno na volitivah).

Glede na starost podaja avtorica naslednje pomembnejše mejnike: povijanje dojenčkov v štrugo, po 2. letu hlače oz. krilce, do 12. leta za premožnejše mornarska obleka, za vse hlače za šolo, kratke hlače do 12. leta, s 15. letom dobe delavski otroci obleko za odrasle. Višek samostojnosti v oblačenju je bil za delavske ljudi okoli 25. leta starosti (zadosti mladi in neporočeni). Starost 40 let je pomenila prehod v resnejši način oblačenja, bolj izrazit za ženske kot za moške.

Zelo natančno je v študiji obravnavana obleka glede na stan, kjer je šlo le za poročne in žalne obleke, glede na zemljepisno pripadnost, kjer je zanimiv delavec, ki se vozi na delovno mesto in se doma prilagaja svojemu okolju, v mestu pa mestnemu, ter posamezni izredni simboli obleke, npr. obleka kot simbol slovenstva (narodna noša), obleka kot simbol politične pripadnosti (uniforme Orlov in Sokolov) ali načina življenja (bela obleka Marijine družbe, ki pomeni deviškost) ali določene aktivnosti (gasilska uniforma).

Zanimivo je, da prinaša poglavje, ki naj bi se ukvarjalo z obleko kot vsiljeno zaradi okolice in predsodkov predvsem pasuse iz beletristike, kar kaže na težavnost tovrstnih raziskav.

Tudi lepotni ideali so v primeru delavca preoblikovani, saj pri delavki pomeni npr. pretirana vitkost tudi šibkost in ni zaželena. Zagorelost, ki se ji delavec ni mogel nikoli izogibati, je postala v 40-ih letih nemoteča. Lepotni zgled je vedno deloval z višjega socialnega nivoja na nižji (mojster - delavec itd.).

Temeljito so v knjigi obdelane t. i. oblačilne sestavine, ki so obdelane glede na: kraj, poklic, premoženje, lokalni izvor, spol, starost, funkcijo in stan.

Posebno poglavje posveti avtorica perilu, obleki v ožjem pomenu besede in našteva dela, način krojenja, posebej se posveti pokrivalom, obuvalu ter modnim dodatkom (torbice, dežniki, šali, nakit, sprehajalne palice, rokavice ipd.) ter oblekam za posebne priložnosti (za poroko, žalovanje, za kopanje).

Podobno temeljito se avtorica posveča prikazu materialov, barv, vzorcev, načinov okraševanja in izdelovanja, vzdrževanja in shranjevanja obleke. Opis teh je opremljen z mnogimi citati iz literature in opombami, kateri elementi niso prišli v poštev za delavski način življenja. V zadnjem poglavju je na podoben način obdelana še pričeska, ličenje in nega telesa.

Vsa ta poglavja pomenijo različne vidike obravnave in prikazovanja obravnavane teme. Prinašajo precej popolno informacijo o oblačenju premožnejših slojev v Ljubljani, pri čemer avtorica navadno pove, česa delavci niso poznali ali so imeli kako drugače, navadno v skromnejši obliki. Knjiga je dober prispevek k pri nas manj obdelani temi delavske kulture.

Monika Krobej

NOČ IMA SVOJO MOČ BOG PA ŠE VEČJO. POHORJE PRIPOVEDUJE.

Zapisal Anton Gričnik.

Uredila dr. Marija Stanonik, ilustrirala

Mojca Cerjak,

jezikovno pregledala Jožica Narat.

Kmečki glas, Zbirka Glasovi.

Ljubljana 1995, 497 str.

CD z 18 pripovedmi.

ISBN: 961-203-049-9

